

Životno zadovoljstvo budućih odgojitelja: utjecaji socijalnog, ekonomskog i ljudskog kapitala obitelji

UDK: 373.211.24-057.875:[159.942:17.023.34]

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 14. 04. 2015.

Silvia Rogošić¹

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

silvia.rogosic@ufzg.hr

Sažetak

Cilj rada je ustanoviti da li i u kojoj mjeri socijalni, ljudski i ekonomski kapital obitelji predviđaju zadovoljstvo životom studenata. Ispitano je 400 studenata/ica odgojiteljskog studija Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (od toga 2 muškog spola) prosječne dobi 24 godine. Za prikupljanje podataka koristio se anketni upitnik koji se sastoji od Skale kvalitete obiteljskih odnosa (prve komponente socijalnog kapitala obitelji) i Skale zadovoljstva životom (engl. Life Satisfaction Scale; Diener, Emmons, Larsen i Griffin, 1985.) te posebno strukturiranih pitanja korištenih za ispitivanje strukture obitelji (druge komponente socijalnog kapitala obitelji) te ekonomskog i ljudskog kapitala obitelji.

¹ Silvia Rogošić završila je studij Hrvatske kulture i Sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Od 2010. godine zaposlena je na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, na Katedri za filozofiju i sociologiju. Posebno područje njenog nastavnog i znanstveno-istraživačkog rada je sociologija obrazovanja.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju kako odnos s roditeljima (aspekt socijalnog kapitala obitelji: kvaliteta obiteljskih odnosa), ukupna suma mjesečnih prihoda u obitelji i zarada od vlastitog rada (aspekti ekonomskog kapitala obitelji) statistički značajno doprinose objašnjenju zadovoljstva životom. Ljudski kapital obitelji izravno ne doprinosi objašnjenju varijance zadovoljstva životom. Međutim, ljudski kapital obitelji moderira odnos zarade od vlastitog rada i zadovoljstva životom pa je važna njegova posredujuća uloga. Prediktorskim varijablama ukupno je objašnjeno 11,6% varijance kriterijske varijable (zadovoljstvo životom). Socijalni kapital obitelji objašnjava 7,3% varijance zadovoljstva životom dok ekonomski kapital obitelji objašnjava 3,8% varijance zadovoljstva životom.

Ključne riječi: zadovoljstvo životom, socijalni kapital obitelji, ekonomski kapital obitelji, ljudski kapital obitelji.

Uvod

Subjektivna dobrobit uključuje kognitivno vrednovanje života koje se određuje na temelju procjene zadovoljstva životom (Diener, 2000.; Diener, Suh, Lucas i Smith, 1999.). Jurčec (2014.) navodi kako su prednosti ovakve procjene dobrobiti u tome što obuhvaća globalni osjećaj dobrobiti iz perspektive pojedinca. Subjektivna dobrobit kod ljudi ovisi o njihovim očekivanjima, vrijednostima i iskustvu, a svaki čovjek sam određuje 'standard' s kojim uspoređuje svoj život (Jurčec, 2014.). Na temelju rezultata longitudinalne studije, Headey i Wearing (1989.) zaključili su kako pojedinci imaju genetičke predispozicije koje određuju njihovu subjektivnu dobrobit ili zadovoljstvo životom. Iako na zadovoljstvo životom negativan utjecaj mogu imati razni događaji, to je samo privremeno; pojedinci se nakon nekog vremena ponovo „vrate“ na prvotnu razinu životnog zadovoljstva (Mammen, Bauer i Lass, 2009.). Jedan od mnogobrojnih čimbenika koji utječu na persistenciju životnog zadovoljstva je to što većina ljudi ima snažan osjećaj vlastite vrijednosti i optimizma (Cummins i Nistico, 2001.). Spomenuti koncepti vode do zadovoljstva samim sobom što je preduvjet za pozitivnu razinu zadovoljstva životom (Cummins i Nistico, 2002.). Tatalović Vorkapić i Lončarić (2013.) zaključuju kako zadovoljenje psiholoških potreba za autonomijom, kompetencijom i povezanošću te osobine ličnosti značajno predviđaju zadovoljstvo životom. Međutim, osim individualnih osobina na životno zadovoljstvo utječu i razni socijalni čimbenici kao što je npr. socio-ekonomski status pojedinca (Cha 2003.; Chow 2005.; Ferguson i Kasser, 2010.; McElvany i Steinmayr, 2015.).

Mnogobrojni faktori koji utječu na zadovoljstvo životom mogu se podijeliti u različite kategorije, a svi se mogu svesti pod jedan zajednički nazivnik: *kapitali* (Mammen i sur., 2009.). Kapital čine svi oni resursi koje pojedinci posjeduju u sebi samima (npr. individualne karakteristike) ili kojima imaju pristup (npr. financijski prihodi) (Mammen i sur., 2009.). Iako postoje i drugi oblici kapitala, za potrebe ove studije važne su tri vrste: socijalni, ekonomski (financijski) i ljudski kapital obitelji. Definicije spomenutih oblika kapitala često se u literaturi ne podudaraju, obuhvaćaju više ili manje komponenata koje različiti autori pripisuju različitim oblicima kapitala. Stoga je od iznimnog značenja definirati svaki navedeni oblik kapitala i odrediti njegove pojedine komponente.

Pierre Bourdieu (1986.) je prvi definirao pojam socijalnog kapitala opisujući ga kao agregat aktualnih ili potencijalnih resursa koji su u vezi s postojanjem trajnih mreža, koje se mogu temeljiti na, u većoj ili manjoj mjeri, institucionaliziranim odnosima međusobnog uvažavanja i prihvaćanja. Slično kao i Bourdieu, Coleman (1988.) smatra kako socijalni kapital čine nematerijalni društveni resursi ukorijenjeni u društvenim vezama (odnosima) koji se mogu koristiti kako bi olakšali djelovanje i omogućili postizanje cilja (Coleman, 1990.). Sljedbenici Colemanove tradicije operacionaliziraju socijalni kapital na način da stavljaju naglasak na socijalni kapital dostupan unutar obitelji. Tako i u ovoj studiji socijalni kapital obitelji (po uzoru na Colemana) obuhvaća kvalitetu obiteljskih odnosa i strukturu obitelji.

Ekonomski (financijski) i ljudski kapital obitelji u ovoj studiji također su konceptualizirani po uzoru na Colemana (1988.). Ekonomski kapital obitelji odnosi se na obiteljsko (materijalno, tj. financijsko) bogatstvo (Coleman, 1988.), a ova definicija u skadu je i s brojnim drugim definicijama ekonomskog kapitala (Akerhielm, Berger, Hooker i Wise, 1998.; Ellwood i Kane, 2000.; Paulsen i St. John, 2002.) koji se očituje u obiteljskom dohotku i bogatstvu.

Ljudski kapital stvara se promjenama u osobinama pojedinca, pri čemu se misli na usvojene vještine koje mu omogućuju da se ponaša na nove načine (Coleman, 1988.). Ljudski kapital obitelji odnosi se na znanja, umijeća i kompetencije članova obitelji, a određuje ga razina obrazovanja roditelja i ostalih članova obitelji (Coleman, 1988.).

Iako u velikom broju relevantnih radova koji se ovdje navode autori određene karakteristike obiteljskih odnosa ne stavljaju pod nazivnik socijalni kapital obitelji, zapravo ispituju njegove pojedine aspekte. Rezultati provedenih istraživanja pokazali su kako je kvaliteta obiteljskih odnosa kao i vrijeme provedeno s članovima obitelji pozitivno povezano sa životnim zadovoljstvom pojedinca (Bjornskov, 2006.; Dolan, Peasgood i White, 2008.; Lelkes, 2006.; Powdthavee, 2008.). I potpora braće i sestara u adolescenskoj dobi pridonosi zadovoljstvu životom u kasnijoj dobi (Rogers Holli-

field i Jewsbury Conger, 2015.). Osim toga, struktura obitelji pokazala se također kao bitan čimbenik zadovoljstva životom pa je zadovoljstvo životom djece iz svih tipova „necjelovitih“ obitelji (koji žive sa samohranom majkom ili ocem) niže u usporedbi s razinom zadovoljstva životom njihovih vršnjaka koji žive u „cjelovitim“ obiteljima (Bjarnason i sur., 2012.). Veći broj članova obitelji u nekim studijama je negativno povezan sa zadovoljstvom životom pojedinca (Rika i Zainalabidin, 2014.) dok je u drugima pozitivno povezan sa zadovoljstvom životom (Obradović i Čudina-Obradović, 2001.). Pretpostavlja se da su razlike u rezultatima istraživanja posljedica razlika u ekonomskoj situaciji zemalja u kojima su se istraživanja provodila: pojedincima koji imaju obitelji s višim ekonomskim kapitalom povećava se razina životnog zadovoljstva s povećanjem broja članova obitelji (primjerice jer dobivaju više potpore od braće i sestara) dok pojedincima koji potječu iz siromašnijih obitelji u tom slučaju životno zadovoljstvo opada (zbog neadekvatnih financijskih uvjeta koji se s proširenjem obitelji dodatno pogoršavaju). Takvoj pretpostavci idu u prilog istraživanja koja pokazuju kako su u manje razvijenim zemljama najveći doprinos procjenama životnog zadovoljstva imale procjene zadovoljstva materijalnim stanjem, dok se u razvijenim zemljama (npr. skandinavskim) životno zadovoljstvo najbolje moglo predvidjeti obiteljskim odnosima jer su osnovne potrebe tamošnjeg stanovništva zadovoljene (Kaliterna Lipovčan i Prizmić-Larsen, 2008.).

Bolji financijski uvjeti daju veći pristup komercijalnim dobrima i raznim mogućnostima zabave kao i širem spektru aktivnosti koji čine izvor zadovoljstva životom (George, 1992.). Schyns (2002.) je proveo istraživanje u 42 zemlje i zaključio kako blagostanje na nacionalnom nivou doprinosi višoj razini životnog zadovoljstva stanovnika, dok je povezanost osobnih financijskih prihoda i životnog zadovoljstva pojedinca pozitivna, ali vrlo niska. Ackerman i Paolucci (1983.) su ispitivali povezanost subjektivne i objektivne prosudbe visine financijskih prihoda pojedinca i njegovog zadovoljstva životom. Podaci su pokazali kako su obje vrste prosudbe financijskih prihoda pozitivno povezane sa zadovoljstvom životom, ali je subjektivna procjena visine financijskih prihoda bolji prediktor zadovoljstva životom (Ackerman i Paolucci, 1983.). Mnogobrojne studije potvrdile su i značajnu povezanost između nezaposlenosti i nižih razina životnog zadovoljstva (Frey i Stutzer, 2000.; Gerlach i Stephan, 1996.; Stutzer i Frey, 2003.). Također, ispitivanja su pokazala i pozitivnu povezanost financijskih prihoda u obitelji sa zadovoljstvom životom studenata (Cha 2003.; Chow, 2005; Dorahy i sur., 2000). Ipak, postoje i studije u kojim nije potvrđena povezanost ekonomskog statusa obitelji i zadovoljstva životom (Huebner, 1997.; Konu, Lintonen i Rimpelä, 2001.).

Istraživanja u kojima se povezuje stupanj obrazovanja članova obitelji sa zadovoljstvom životom pojedinca pokazuju različite pa i kontradiktorne podatke. Boz-

geyikli, Işiklar i Eroğlu (2010.) ispitujući 560 turskih pripravnika u strukovnoj školi zaključili su kako je niža razina obrazovanja roditelja povezana s višom razinom zadovoljstva životom kod pripravnika. Suprotno tome, pokazalo se kako je razina obrazovanja majke kod njemačkih gimnazijalaca pozitivno i značajno povezana s razinom zadovoljstva životom kod djeteta, dok je utjecaj očevog stupnja obrazovanja znatno niži (Crede, Wirthwein, McElvany i Steinmayr, 2015.). Ferguson i Kasser (2010.) su uspoređujući danske, korejske i američke srednjoškolce pokazali da stupanj obrazovanja roditelja uopće nije povezan sa zadovoljstvom životom mladih Korejaca i Danaca, dok je stupanj obrazovanja roditelja mladih Amerikanaca značajno i pozitivno povezan s njihovim zadovoljstvom životom.

Rezultati brojnih istraživanja ukazuju na to da demografske varijable (koje uključuju i socioekonomski status koji je zapravo pokazatelj ekonomskog, a često uključuje i ljudski kapital obitelji) ne objašnjavaju veliki udio varijance subjektivne kvalitete života, uzete pojedinačno oko jedan do dva posto ukupne varijance, a zajedno najviše do 15% ukupne varijance (Andrews i Withey, 1976.; Lima i Novo, 2006.). Premda je za očekivati da su objektivni pokazatelji visoko povezani sa zadovoljstvom životom, velik broj primjera pokazuje kako je povezanost objektivnih i subjektivnih pokazatelja kompleksna i gotovo nepredvidiva (Lima i Novo, 2006.).

Iako svjetska literatura obiluje radovima u kojima se ispituje povezanost različitih vrsta kapitala sa zadovoljstvom životom, većina dosadašnjih istraživanja rezultirala je nesuglasnim nalazima o tome koji od spomenutih oblika kapitala, tj. njihovih pojedinih segmenata značajno predviđaju zadovoljstvo životom i u kojoj mjeri. Jedino se za socijalni kapital obitelji u većini studija potvrdilo kako značajno predviđa zadovoljstvo životom. Međutim, njegovi pojedini aspekti kao što je npr. struktura obitelji u nekim se radovima navode kao važni prediktori (Bjarnason i sur., 2012.), dok u nekim drugim radovima značajno ne doprinose zadovoljstvu životom (Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2009.). Zadaća ovog istraživanja jest pokušaj utvrđivanja relacija zadovoljstva životom s navedenim oblicima kapitala na uzorku studenata predškolskog i ranog odgoja i obrazovanja.

Problem

1. Ustanoviti u kojoj mjeri socijalni, ljudski i ekonomski kapital obitelji predviđaju zadovoljstvo životom studenata.

Hipoteze

1. Svi oblici kapitala (socijalni, ekonomski i ljudski kapital obitelji) doprinose objašnjenju zadovoljstva životom studenata.

2. Socijalni kapital obitelji je najsnažniji prediktor zadovoljstva životom kod studenata.

Metode

Ispitanici

Uzorak čini 400 studenata/ica Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. 398 je ispitanica ženskog spola, a samo 2 ispitanika muškog spola. 250 (62,5%) studenata/ica upisano je na redoviti, a 150 (47,5%) na izvanredni studij. 97 (24,3%) je studenata/ica prve, 164 (41,9 %) druge godine, 73 (18,3%) treće, 30 (7,5%) četvrte i 36 (9,0%) studenata/ica pete godine. Svi su upisani na integrirani prediplomski i diplomski studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Prosječna starosna dob ispitanika/ica u uzorku je 23,9 godina ($M=23,90$, $SD=2,08$). Minimalna starosna dob ispitanika u uzorku je 18 godina, a maksimalna 54 godine.

Postupak

Kao metoda prikupljanja podataka korišten je anketni upitnik. U akademskoj godini 2014./2015. na kraju predavanja iz određenih kolegija različitim grupama studenata Odgojiteljskog studija na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu podijeljen je anketni upitnik. Bilo je predviđeno 25 minuta za ispunjavanje upitnika. Ispitivanje bilo anonimno i dobrovoljno, a studenti su bili informirani da mogu u svakom trenutku odustati od sudjelovanja u istraživanju.

Instrumenti

1. Socijalni kapital obitelji ispitivao se pomoću *Skale kvalitete obiteljskih odnosa* i posebno konstruiranih pitanja kojima se ispitivala struktura obitelji. *Skala kvalitete obiteljskih odnosa* uključivala je kvalitetu odnosa s majkom, s ocem i s ostalim članovima obitelji (što se odnosi na braću sestre, djeda, baku ili neke druge članove obitelji koji mogu i ne moraju biti u krvnom srodstvu s ostalim članovima obitelji). Colemanova konceptualizacija socijalnog kapitala najčešće se koristila kada se ispitivala povezanost socijalnog kapitala s obrazovnim postignućima pojedinca (Dika i Singh, 2002.) pa su i pitanja na *Skali kvalitete obiteljskih odnosa*, korištenoj u ovom istraživanju, često vezana uz obrazovanje pojedinca. Budući da u razdoblju studiranja, a i neposredno prije, u srednjoškolskom periodu, obrazovanje čini važan segment života svakog studenta, kvaliteta obiteljskih odnosa ogleda se i u zainteresiranosti članova obitelji za obrazovanje djeteta. Za ispitivanje kvalitete obiteljskih odnosa korištena je Likertova skala od pet stupnjeva, a mogućnosti odgovora su

varirale od *Nikada* do *Vrlo često* (npr. *Nikada nisam s majkom otvoreno razgovarao o problemima s kojima se susrećem tijekom obrazovanja* do *Vrlo često sam s majkom otvoreno razgovarao o problemima s kojima se susrećem tijekom obrazovanja*). Skala se sastoji od 15 tvrdnji, a ukupan rezultat dobiva se zbrajanjem procjena za sve tvrdnje. Skala još nije primjenjivana pa se provjerava njena faktorska struktura. Druga komponenta socijalnog kapitala obitelji, tj. struktura obitelji ispitala se pomoću posebno strukturiranih pitanja i obuhvaća sljedeće varijable: ukupan broj članova obitelji, broj braće i sestara, broj ostalih članova obitelji kao i podatak o tome je li ispitanikova obitelj jednoroditeljska ili dvoroditeljska.

2. Ekonomski kapital ispitivao se pomoću tri varijable: suma mjesečnih prihoda u obitelji, prosječna mjesečna potrošnja studenta i podatak o tome zarađuje li vlastitim radom.

3. Ljudski kapital obitelji ispitivao se pomoću tri varijable: razina obrazovanja majke, razina obrazovanja oca i broj ostalih članova obitelji koji su visokoobrazovani.

4. *Skala zadovoljstva životom* (engl. *Life Satisfaction Scale*; Diener i sur., 1985.) sastoji se od 5 čestica koje služe za mjerenje kognitivne procjene zadovoljstva životom osobe. Ispitanici se procjenjuju davanjem odgovora na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva (od 1 – potpuno netočno do 7 – potpuno točno). Ukupan se rezultat dobiva zbrajanjem procjena za sve tvrdnje te viši rezultat odražava i veću procjenu zadovoljstva životom. Primjer je jedne čestice *Moj život je vrlo blizu onome što smatram idealnim*. Skala je prevedena i primijenjena u hrvatskom kontekstu (Rijavec, Miljković i Brdar, 2008.) te je pokazala jednofaktorsku strukturu. Skala ima zadovoljavajuće metrijske karakteristike, na što upućuje visok koeficijent pouzdanosti Cronbach alpha (0,80) utvrđen u ovom, ali i u drugim istraživanjima na hrvatskim uzorcima (Brkić i Rijavec, 2011.; Kararić i sur., 2012.).

Analiza podataka

Za potrebe istraživanja podaci su bili analizirani korištenjem statističkog programa SPSS 17.00.

1. U svrhu ispitivanja faktorske strukture *Skale kvalitete obiteljskih odnosa* korištena je metoda glavnih komponenata s ortogonalnom varimax rotacijom.

2. Korištena je temeljna deskriptivna statistika (aritmetičke sredine, standardna raspršenja, frekvencije, postoci) za sve varijable u upitniku. Ovisno o vrsti varijabli, Pearsonovim, Spearmanovim i Kendallovim koeficijentima korelacije utvrđene su povezanosti svih varijabli u upitniku.

3. Hijerarhijskom regresijskom analizom nastojalo se utvrditi koje su od zavisnih varijabli (socijalni, ekonomski ili ljudski kapital obitelji), tj. njihovih pojedinih

komponenti prediktori zadovoljstva životom i u kojoj mjeri predviđaju zadovoljstvo životom studenata.

Rezultati

1. Faktorska struktura i pouzdanost *Skale kvalitete obiteljskih odnosa*

Skala kvalitete obiteljskih odnosa je ukupno imala 18 čestica Likertovog tipa. Prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju pet faktora je imalo karakteristične korijene veće od 1 i objašnjavali su 73,92% varijance. No na temelju scree plot-a i interpretabilnosti faktora izabrano je dvofaktorsko rješenje. Dva faktora zajedno objašnjavaju 46,28% ukupne varijance. Budući da su tri pitanja (*Koliko često je majka odlazila na roditeljske sastanke?*; *Koliko često je otac odlazio na roditeljske sastanke?* i *Koliko često su ostali odlazili na roditeljske sastanke?*) imala opterećenje niže od 0,45 (što je određeno kao minimalna saturacija pojedine glavne komponente), izbačena su iz daljnje analize. Kaiser – Meyer – Olkinova mjera ukazala je na prikladnost podataka za provedbu metode glavnih komponenata ($KMO = 0.741$). Bartlettov test sfericiteta $\chi^2(153) = 2786,036$, $p < .001$ pokazao je da su korelacije između čestica dovoljno visoke za provedbu metode glavnih komponenti što je stvorilo preduvjete za provjeru faktorske strukture (Tablica 1). U Tablici 1 prikazana je zasićenost pojedinih čestica *Kvalitete obiteljskih odnosa* faktorima: *Odnos s roditeljima* i *Odnos s ostalim članovima obitelji*. Faktor *Odnos s roditeljima* nakon rotacije ima pozitivan efekt i objašnjava 32,06% varijance, a sastoji se od deset čestica. Faktor *Odnos s ostalim članovima obitelji* (što se odnosi na braću, sestre, djeda, baku ili neke druge članove obitelji koji mogu i ne moraju biti u krvnom srodstvu s ostalim članovima obitelji) nakon rotacije ima pozitivan efekt i objašnjava 14,22% varijance, a sastoji se od pet čestica. U Tablici 3 prikazane su i vrijednosti karakterističnih korijena ekstrahiranih glavnih komponenti. Karakteristični korijen prvog faktora *Odnos s roditeljima* iznosi 4,80, a drugog faktora *Odnos s ostalim članovima obitelji* iznosi 2,13.

U Tablici 1 prikazane su i vrijednosti Cronbachovog α koeficijenta za svaki pojedini faktor. Vrijednost Cronbachovog α koeficijenta za faktor *Odnos s roditeljima* iznosi 0,71, a za faktor *Odnos s ostalim članovima obitelji* iznosi 0,83. Ukoliko koeficijent pouzdanosti (Cronbach α) poprimi vrijednost jednaku i veću od 0,70 pouzdanost se može smatrati dobrom (George i Mallery, 2003.). Dakle, faktori *Odnos s roditeljima* i *Odnos s ostalim članovima obitelji* imaju zadovoljavajuću pouzdanost.

Tablica 1. Faktorska struktura i pouzdanost *Skale kvalitete obiteljskih odnosa*

	Odnos s roditeljima	Odnos s ostalim članovima obitelji	Komunalitet
Koliko često ste otvoreno razgovarali s majkom o raznim problemima s kojima se susrećete tijekom obrazovanja?	,648		,419
Koliko često ste otvoreno razgovarali s ocem o raznim problemima s kojima se susrećete tijekom obrazovanja?	,679		,502
U kojoj mjeri majka pokazuje zanimanje za vaše interese?	,697		,486
U kojoj mjeri otac pokazuje zanimanje za vaše interese?	,737		,596
U kojoj mjeri s majkom sudjelujete u nekim zajedničkim aktivnostima?	,533		,319
U kojoj mjeri s ocem sudjelujete u nekim zajedničkim aktivnostima?	,617		,474
Koliko često ste s majkom razgovarali o odabiru studija?	,453		,127
Koliko često ste s ocem razgovarali o odabiru studija?	,720		,569
Koliko često vam je majka pomagala u obavljanju školskih . zadataka?	,552		,305
Koliko često vam je otac pomagao u obavljanju školskih zadataka?	,632		,441
Koliko često ste otvoreno razgovarali s ostalim članovima obitelji o raznim problemima s kojima se susrećete tijekom obrazovanja?		,808	,653
U kojoj mjeri ostali članovi obitelji pokazuju zanimanje za vaše interese?		,764	,605
U kojoj mjeri s ostalim članovima obitelji sudjelujete u nekim zajedničkim aktivnostima?		,688	,499
Koliko često ste s ostalim članovima obitelji razgovarali o odabiru studija?		,763	,599
Koliko često su vam ostali članovi obitelji pomagali u obavljanju školskih zadataka?		,588	,349
Pouzdanost (Cronbach α)	,710	0,831	
Karakteristični korijen	4,809	2,134	

	Odnos s roditeljima	Odnos s ostalim članovima obitelji	Komunalitet
Objašnjena varijanca (%)	32,060	14,226	
KMO	,741		
Bartlettov test sfericiteta	2786,036 $p < .001$		

2. Deskriptivna statistika

Ispitanici u prosjeku imaju: 4 člana obitelji (ne uključujući ispitanika), jednog brata/sestru i jednog člana koji nije član nuklearne obitelji. Najveći je postotak obitelji s oba roditelja (88%), zatim slijede obitelji s jednim roditeljem (9%), dok je najmanji postotak obitelji bez ijednog roditelja (3%). Prosječna suma mjesečnih prihoda u kućanstvu roditelja je iznosila od 5 000 do 10 000 kuna, dok je prosječna potrošnja ispitanika na mjesečnoj razini iznosila 1552,26 kune. 35% studenata zarađuje vlastitim radom, a 65% studenata nema prihode od vlastitog rada. Prosječna vrijednost zadovoljstva životom studenata iznosi 4,76 (raspon od 1 do 7) što pokazuje kako su studenti iznadprosječno zadovoljni svojim životom.

U Tablici 2 prikazana je matrica interkorelacija svih varijabli i deskriptivna statistika (aritmetička sredine i standardne devijacije). Pearsonov koeficijent korelacije može se primjenjivati ukoliko: podaci ispitivanih varijabli slijede intervalnu ljestvicu, podaci barem jedne varijable su simetrično raspodijeljeni, uzorak je velik ($N > 35$) i ako je zadovoljen uvjet linearne povezanosti (Dawson i Trapp, 2004.). Ukoliko uvjeti za izračunavanje Pearsonovog koeficijenta korelacije nisu zadovoljeni, može se koristiti Spearmanov koeficijent korelacije ili Kendallov koeficijent korelacije (Dawson i Trapp, 2004.). Korelacije između ordinalnih varijabli (stupanj obrazovanja majke, stupanj obrazovanja oca i suma mjesečnih prihoda u obitelji) i zadovoljstva životom mjerene su pomoću Spearmanovog koeficijenta korelacije, a korelacije između nominalnih varijabli (zarada od vlastitog rada, prisustvo oba roditelja) i zadovoljstva životom mjerene su pomoću Kendallovog koeficijenta korelacije. Korelacije između ostalih (kontinuiranih) varijabli i zadovoljstva životom mjerene su pomoću Pearsonovog koeficijenta korelacije. Korelacija zadovoljstva životom s varijablama: odnos s roditeljima, odnos s ostalim članovima obitelji i suma mjesečnih prihoda u obitelji pozitivna je i statistički značajna na razini manjoj od 1%. Korelacija između razine obrazovanja oca i zadovoljstva životom pozitivna je i statistički značajna na razini manjoj od 5%.

Tablica 2. Deskriptivna statistika i vrijednosti koeficijenata korelacije između zadovoljstva životom, socijalnog, ekonomskog i ljudskog kapitala obitelji

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Odnos s roditeljima													
2. Odnos s ostalim članovima obitelji	,343**												
3. Broj članova obitelji ^a	-,096	,212**											
4. Broj brace isestara	-,096	,208**	,233**										
5. Prisustvo oba roditelja	,288**	,006	,245**	,378**									
6. Broj ostalih članova obitelji	,023	,091	,256**	,058	,076								
7. Zarada od vlastitograda	,171**	,055	-,003	-,002	,025	,028							
8. Prosječna mjesečna potrošnja studenta	-,054	,045	-,103*	-,102*	-,058	-,022	-,349**						
9. Suma mjesečnih prihoda u obitelji	,187**	,118*	,105*	,061	,035	,019	,063	,084					
10. Stupanj obrazovanja majke	,135**	-,052	,057	-,066	,051	-,056	,094	-,03	,297**				
11. Stupanj obrazovanja oca	,118*	,019	,067	,053	,094	-,018	,015	,031	,237**	,538**			
12. Stupanj obrazovanja ostalih č.o. ^b	,08	,239**	,927	,102*	,328**	,051	-,014	,043	,183**	,179**	,220**		
13. Zadovoljstvo životom	,280**	,178**	,069	,082	,035	-,025	,014	,08	,243**	,091	,107*	,083	
M	3,512	3,22	3,69	1,36		,62	1552,26	3,32				4,761	
SD	1,049	,875	1,421	1,035		1,062	1552,67	1,071				1,192	

**Značajnost korelacije na stupnju od 0.01., **p<,01

*Značajnost korelacije na stupnju od 0,05., *p<,0

^a (ne uključujući ispitanika); ^b članova obitelji

3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa socijalnim, ekonomskim i ljudskim kapitalom obitelji kao prediktorskim varijablama i zadovoljstvom životom kao kriterijskom varijablom

Kako bi se odgovorilo na drugo istraživačko pitanje *U kolikoj se mjeri stupanj životnog zadovoljstva može objasniti prediktorskim varijablama* provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Prediktorski skup varijabli činile su komponente socijalnog, ekonomskog i ljudskog kapitala obitelji dok je kriterijska varijabla bila stupanj izraženosti zadovoljstva životom.

U prvi korak bile su uvrštene varijable *Kvalitete obiteljskih odnosa* (jedne komponente socijalnog kapitala obitelji koju čine *Odnos s roditeljima* i *Odnos s ostalim članovima obitelji*). U prvom koraku regresijske analize ispitivan je doprinos varijabli koje ispituju kvalitetu obiteljskih odnosa te se pokazalo da odnos s roditeljima ($\beta=0,235$; $p=0,00$) statistički značajno doprinosi objašnjenju zadovoljstva životom. Što je odnos s roditeljima više procijenjen, više je i zadovoljstvo životom. Kroz prvi korak objašnjeno je 7,3% varijance kriterijske varijable. U drugom koraku ispitivan je doprinos varijabli strukture obitelji. Značajan doprinos nije pokazala niti jedna varijabla strukture obitelji niti je značajno izmijenjen doprinos odnosa s roditeljima. U trećem koraku analiziran je doprinos varijabli koje ispituju ekonomski kapital obitelji. Pokazalo se da samo suma mjesečnih prihoda u obitelji granično, statistički značajno doprinosi zadovoljstvu životom ($\beta=0,104$; $p=0,052$). Što je viša suma mjesečnih prihoda u obitelji, više je i zadovoljstvo životom. Doprinos odnosa s roditeljima nije se statistički značajno promijenio. Ukupno je objašnjeno 11,5% varijance. U četvrtom koraku analize ispitivan je doprinos ljudskog kapitala obitelji. Značajan doprinos objašnjenju zadovoljstva životom nije primijećen kod niti jedne varijable ljudskog kapitala obitelji. Međutim, uvođenjem spomenute varijable doprinos prediktora zarada od vlastitog rada postao je statistički značajan ($\beta=-0,160$; $p=0,002$), a negativan predznak koeficijenta β ukazuje na to da ukoliko student zarađuje vlastitim radom razina njegovog životnog zadovoljstva opada.

Ukupno, svi navedeni prediktori objašnjavaju 11,6% varijance zadovoljstva životom. Socijalni kapital obitelji doprinosi više (7,3%) od ekonomskog kapitala obitelji (3,8%) objašnjenju varijance zadovoljstva životom. Sva četiri koraka hijerarhijske regresijske analize prikazana su u Tablici 3.

Tablica 3. Hijerarhijska regresijska analiza sa socijalnim, ekonomskim i ljudskim kapitalom obitelji kao prediktorskim varijablama i zadovoljstvom životom kao kriterijskom varijablom

	R ²	β	t	p
1. KORAK	,073			
Kvaliteta obiteljskih odnosa				
Odnos s roditeljima	,235		4,524	,000
Odnos s ostalim članovima obitelji	,078		1,499	,135
R = 0,270; R ² = 0,073; Prilagođeni R ² = ,068; F = 15,193; p < 0,001				
2. KORAK	,078			
Kvaliteta obiteljskih odnosa				
Odnos s roditeljima	,237		4,256	,000
Odnos s ostalim članovima obitelji	,068		1,232	,219
Struktura obitelji				
Broj članova obitelji	-,034		-,498	,619
Broj braće i sestara	,079		1,274	,203
Broj ostalih	,011		,200	,842
Prisustvo oba roditelja	,026		,466	,641
R = 0,279; R ² = 0,078; Prilagođeni R ² = ,064; F = 5,377; p < 0,001				
3. KORAK	.115			
Kvaliteta obiteljskih odnosa				
Odnos s roditeljima	,225		3,976	,000
Odnos s ostalim članovima obitelji	,052		,951	,342
Struktura obitelji				
Broj članova obitelji	-,027		-,398	,691
Broj braće i sestara	,088		1,446	,149
Broj ostalih	-,006		-,104	,917
Prisustvo oba roditelja	,022		,408	,683
Ekonomski kapital obitelji				
Mjesečna potrošnja studenta	,023		,436	,663
Ukupna suma mjesečnih prihoda u obitelji	,104		1,946	,052
Zarada od vlastitog rada	,030		,564	,573
R = 0,339; R ² = 0,115; Prilagođeni R ² = 0,094; F = 5,466; p < 0,001				
4. KORAK	.116			
Kvaliteta obiteljskih odnosa				
Odnos s roditeljima	,222		3,899	,000
Odnos s ostalim članovima obitelji	,055		,994	,321

	R ²	β	t	p
Struktura obitelji				
Broj članova obitelji		-,023	-,339	,735
Broj braće i sestara		,085	1,374	,170
Broj ostalih		-,006	-,115	,909
Prisustvo oba roditelja		,023	,425	,671
Ekonomski kapital obitelji				
Mjesečna potrošnja studenta		,022	,415	,679
Ukupna suma mjesečnih prihoda u obitelji		,101	1,878	,061
Zarada od vlastitog rada		-,160	3,061	,002
Ljudski kapital obitelji				
Razina obrazovanja majke		-,001	-,024	,981
Razina obrazovanja oca		,029	,478	,633
Broj članova obitelji koji su visokoobrazovani-ne uključujući roditelje		-,017	-,338	,736
R = 0,341; R ² = 0,116; Prilagođeni R ² =0,088; F(3/374)=0,410; p<0,001				

Rasprava

Nalazi ove studije potvrđuju rezultate većine istraživanja koji se bave ispitivanjem zadovoljstva životom na studentskoj populaciji različitih nacija, a koji pokazuju kako su studenti uglavnom iznadprosječno zadovoljni svojim životom (Arslan, 2014., Matheny, Roque-Tovar i Curlette, 2008.; Bailay i Miller, 1998.). Također, podaci pokazuju kako odnos s roditeljima, jedan od aspekata socijalnog kapitala obitelji, suma mjesečnih prihoda u obitelji i zarada od vlastitog rada kao aspekti ekonomskog kapitala obitelji, statistički značajno doprinose objašnjenju varijance zadovoljstva životom. Socijalni kapital obitelji objasnio je najveći postotak varijance (7,3%), ali objašnjenju značajno doprinosi samo komponenta kvaliteta obiteljskih odnosa, ali ne i struktura obitelji. Rezultati su vrlo slični nalazima istraživanja provedenog na uzorku hrvatskih srednjoškolaca u kojem se ustanovilo kako su obiteljska kohezija i potpora roditelja kao i percipirani ekonomski status obitelji prediktori zadovoljstva životom, dok stupanj obrazovanja roditelja i struktura obitelji značajno ne doprinose objašnjenju zadovoljstva životom hrvatskih srednjoškolaca (Raboteg-Šarić i sur., 2009.). Osim toga, u istraživanju koje su provele Raboteg-Šarić i sur. (2009.) pokazalo se kako odnosi s članovima obitelji bolje predviđaju zadovoljstvo životom od demografskih varijabli (koje obuhvaćaju pokazatelje ekonomskog i ljudskog kapitala obitelji) što je u skladu s nalazima ove studije. Tome u prilog idu i istraživanja u kojima se ustanovilo kako psihološki čimbenici koji su u velikoj mjeri povezani s

odnosima s drugima bolje predviđaju zadovoljstvo životom od socijalnih čimbenika (ekonomski status, spol, etnička pripadnost) (Duffy, Raque-Bogdan i Steger, 1965.).

Rastom financijskih prihoda raste i zadovoljstvo životom, ali do određene granice, nakon koje daljnje poboljšanje financijske situacije više ne utječe na zadovoljstvo životom (Kaliterna, Brkljačić i Šakić, 2007.). Ukoliko se u obzir uzme pretpostavka da veći dio studenata nema prihode od vlastitog rada, može se pretpostaviti da su oni ispod razine na kojoj zadovoljstvo materijalnim stanjem više ne utječe na životno zadovoljstvo (Brkljačić i Kaliterna Lipovčan, 2010.). Međutim, skroman doprinos ekonomskog kapitala obitelji objašnjenju zadovoljstva životom može biti posljedica trenutne životne situacije studenata. Studenti prilagođavaju svoje životne potrebe financijskim uvjetima svojih obitelji (jer ih većina ne radi, a i oni koji rade uglavnom nisu u stalnom radnom odnosu). Dakle, moguće je da je odnos sume mjesečnih financijskih prihoda u obitelji i zadovoljstva životom djelomice moderira razina zadovoljenja financijskih potreba (George, 1992.) pa prilagođavanje potreba financijskim mogućnostima obitelji reducira utjecaj sume financijskih prihoda u obitelji na zadovoljstvo životom (Pinquart i Sorensen, 2000.). U budućim istraživanjima trebalo bi ispitati moguću ulogu spomenute posredujuće varijable. Također, postavlja se pitanje zašto prosječna mjesečna potrošnja studenta nije prediktor zadovoljstva životom, dok suma mjesečnih prihoda u obitelji jest. Naime, bilo bi za očekivati da prosječna mjesečna potrošnja samog studenta bolje predviđa zadovoljstvo životom od sume mjesečnih prihoda u obitelji jer upravo visina vlastitog budžeta omogućuje i veći pristup komercijalnim dobrima i raznim mogućnostima zabave kao i širem spektru aktivnosti koji čine izvor zadovoljstva životom. Pretpostavlja se da je ovakav nalaz posljedica utjecaja različitih životnih okolnosti studenata koje se u ovoj studiji nisu ispitivale (npr. da li studenti žive u vlastitom ili iznajmljenom stanu, žive li s roditeljima ili bez roditelja, imaju li vlastito dijete itd.), a koje bi mogle rasvijetliti djelovanje prosječne mjesečne potrošnje na zadovoljstvo životom studenata, u čemu se prepoznaje i ograničenje ovog istraživanja. Ljudski kapital obitelji izravno ne doprinosi zadovoljstvu životom, ali ima ulogu posredujuće varijable: moderira odnos zarade od vlastitog rada i zadovoljstva životom (zarada od vlastitog rada, nakon uvođenja ljudskog kapitala obitelji postaje značajan prediktor zadovoljstva životom: zarada od vlastitog rada doprinosi opadanju životnog zadovoljstva kod ispitanika). Pretpostavlja se da veći dio ispitanika koji zarađuju od vlastitog rada dolazi iz obitelji čija je ekonomska situacija lošija od ekonomske situacije ispitanika koji ne zarađuju vlastitim radom, a to može biti u svezi sa stupnjem obrazovanja roditelja i ostalih članova obitelji. Naime, ako roditelji i drugi članovi obitelji nisu visokoobrazovani veća je mogućnost da su prihodi u obitelji niži nego kod studenata čiji su članovi obitelji visokoobrazovani. Sukladno tome, veća je i vjerojatnost da takvi ispitanici nužno

moraju raditi uz studiranje (ne svojim slobodnim odabirom već zbog nužnosti, tj. kako bi poboljšali svoju ekonomsku situaciju). Budući da su primorani da zarađuju vlastitim radom, to može rezultirati opadanjem njihovog životnog zadovoljstva jer zaposlenost uz studiranje može negativno utjecati na obrazovna postignuća te može dovesti do manjka vremena za različite životne aktivnosti koje su također važni čimbenici zadovoljstva životom. Iako je doprinos zarade od vlastitog rada objašnjenju zadovoljstva životom dosta skroman, ipak je statistički značajan pa je navedene pretpostavke nužno provjeriti u nekim budućim istraživanjima.

Literatura

- Ackerman, N. i Paolucci, B. (1983.). Objective and subjective income adequacy: Their relationship to perceived life quality measures. *Social Indicators Research*, 12(1), 25-48.
- Andrews, F.M. i Withey, S. B. (1976.). *Social Indicators of Well-Being: Americans' Perceptions of Life Quality*. New York: Plenum Press
- Akerhielm, K., Berger, J., Hooker, M., i Wise, D. (1998.). *Factors Related to College Enrollment: Final Report prepared for Under Secretary U.S. Department of Education*. Princeton, N.J.: Mathtech, Inc.
- Bjarnason, T., Bendtsen, P., Arnarsson, A.M., Borup, I., Iannotti, R.J., Löfstedt, P. i Niclasen, B. (2012.). Life satisfaction among children in different family structures: A comparative study of 36 western societies. *Children & Society*, 26(1), 51-62.
- Bjornskov, C. (2006.). The Multiple Facets of socialcapital. *European Journal of Political Economy*, 22, 22-40.
- Bourdieu, P. (1986.). The Forms Of Capital. U: J. Richardson (ur.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (str. 241-258). New York: Greenwood.
- Bozgeyikli, H., Isiklar, A. i Eroglu, S.E. (2010.). Demographic variables and levels of life satisfaction: The case of students enrolled in apprenticeship training. *African Journal of Business Management*, 4(7), 1336-1345.
- Brkić, I. i Rijavec, M. (2011.). Izvori stresa, suočavanje sa stresom i životno zadovoljstvo učitelja razredne i predmetne nastave. *Napredak*, 152(2), 211-225.
- Brkljačić, T. i Kaliterna Lipovčan, Lj. (2010.). Zadovoljstvo životom i osjećaj sreće kod studenata. *Suvremena psihologija*, 13(2), 189-201.
- Cha, K-H. (2003.). Subjective well-being among college students. *Social Indicators Research*, 62-63, 455-477.
- Chow, H. (2005.). Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: A multivariate analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150.
- Cohen, I. i Cohen, P. (1975.). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. New York: Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- Coleman, J. S. (1988.). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Coleman, J. S. (1990.). *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Crede, J., Wirthwein, L., McElvany, N. i Steinmayr, R. (2015.). Adolescents' academic achievement and life satisfaction: the role of parents' education. *Frontiers in Psychology*, 6, 52.
- Cummins, R. A. i Nistico, H. (2002.). Maintaining life satisfaction: the role of positive cognitive bias. *Journal of Happiness Studies*, 3, 37-69.
- Dawson, B. i Trapp, R.G. (2004.). *Basic and Clinical Biostatistics* (4. izdanje). New York: Lange MediCal Books, McGraw-Hill.
- Diener, E. (2000.). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for national index. *American Psychologist*, 55, 34-43.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. i Griffin, S. (1985.). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. i Smith, H. E. (1999.). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.
- Dika, S. L. i Singh, K. (2002.). Applications of social capital in educational literature: A critical synthesis. *Review of Educational Research*, 72(1), 31-60.
- Dolan, P., T. Peasgood i White, M. (2008.). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 29, 94-122.
- Dorahy, M., Lewis, C., Schumaker, J., Akuamoah-Boateng, R., Duze, M. i Sibya, T. (2000.). Depression and life satisfaction among Australian, Ghanian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi University students. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15, 569-580.
- Duffy, R. D., Raque-Bogdan, T. L. i Steger, M. F. (1965.). Students in Transition: Life Satisfaction Predictors of Incoming College Students. U: M. Rosenberg (ur.), *Society and the adolescent self image* (str. 1-38). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ellwood, D. i Kane, T. J. (2000.). Who is Getting a College Education: Family Background and the Growing Gaps in Enrollment. U: S. Danziger i J. Waldfogel (ur.), *Securing the Future* (str. 283-324). New York: Russell Sage Foundation.
- Ferguson, Y. L., Kasser, T. i Jahng, S. (2011.). Differences in life satisfaction and school satisfaction among adolescents from three nations: The role of perceived autonomy support. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 649-661.
- Frey B. S. i Stutzer A. (2000.). Happiness, Economy and Institutions. *The Economic Journal*, 110(446), 918-938.
- George, L. K. (1992). Economic status and psychological well-being: A review of the literature and an agenda for future research. U: N. E. Cutler, D. W. Gregg i M. P. Lawton (ur.), *Age, money, and life satisfaction: Aspects of financial gerontology* (str. 69-99). New York: Springer.
- George, D. i Mallery, P. (2003.). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update* (4. izdanje). Boston: Allyn & Bacon.
- Gerlach, K. i Stephan, G. (1996.). A paper on unhappiness and unemployment in Germany. *Economics Letters*, 52(3), 325-330.
- Headey, B. i Wearing, A. (1989.). Personality, life events, and subjective well-being: toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(4), 731-739.

- Huebner, E. S. (1997.). Life satisfaction and happiness. U: G. Bear, K. Minke i A. Thomas (ur.), *Children's Needs II* (str. 271–278). Silver Springs, MD: National Association of School Psychologists.
- Jurčec, L. (2014.). *Radne orijentacije i subjektivna dobrobit učitelja: posredujuća uloga temeljnih psiholoških potreba i smisla života*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Kaliterna Lipovčan, Lj, Brkljačić, T. i Šakić, V. (2007.). Mjesečni prihodi i subjektivni dobrobiti hrvatskih građana. *Croatian Medical Journal*, 48, 727-733.
- Kaliterna-Lipovčan, Lj. i Prizmić-Larsen, Z. (2006.). Quality of life, life satisfaction and happiness in Croatia in comparison to European countries. U: K. Ott (ur.), *Croatian accession to the European Union: The challenges of participation* (str.189-208). Zagreb: Institute of Public Finances, Friedrich Ebert Stiftung.
- Kararić, D., Sindik, J., Raguž, V., Klokoč, P., Milovčević, V. i Burum, M. (2012.). Odnos zadovoljstva životom i psihološke dobrobiti sa stresom i mentalnom čvrstoćom kod studenata sestrištva. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 29(8), 35-48.
- Konu A. I., Lintonen T. P. i Rimpelä M. K. (2001.). *Factors Associated with School children's General Subjective Well-Being*. Oxford: Oxford University Press.
- Lelkes, O. (2006.). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the "objective good". *Journal of Socio-Economics*, 35, 285-307.
- Lima, M. L. i Novo, R. (2006.). So far so good? Subjective and social well-being in Portugal and Europe. *Portuguese Journal of Social Science*, 1, 5–33.
- Mammen, S., Bauer, J.W. i Lass, D. (2009.). Life satisfaction among rural low-income mothers: The influence of health, human, personal, and social capital. *Applied Research in Quality of Life*, 4, 365-386.
- Matheny, K. B., Roque-Tovar, B. E. i Cudette, W. L. (2008.). Perceived stress, coping resources and life satisfaction among US and Mexican college students: A cross-cultural study. *Anales de Psicologia*, 24(1), 49–57.
- Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2001.). Broj djece u obitelji kao prediktor životnoga zadovoljstva roditelja. *Društvena istraživanja*, 10, 685-707.
- Paulsen, M. B. i St. John, E. P. (2002). Social class and college costs: Examining the financial nexus between college choice and persistence. *The Journal of Higher Education*, 73(2), 189–239.
- Powdthavee, N. (2008.). Putting a price tag on friends, relatives and neighbours: Using surveys of life satisfaction to value social relationship. *Journal of Socio-Economics*, 37, 1459-1480.
- Pinquart, M. i Sorensen, S. (2000.). Influences of socioeconomic status, social network, and competence on subjective well-being in later life: A meta-analysis. *Psychology and Aging*, 15(2), 187–224.
- Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A. i Šakić M. (2009.). Life satisfaction in adolescents: the effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships. *Društvena istraživanja*, 18(3), 547-564.
- Rijavec, M., Miljković, D. i Brdar, I. (2008). *Pozitivna psihologija – znanstvenoistraživanje ljudskih snaga i sreće*. Zagreb: IEP-D2.
- Rika, T. i Zainalabidin, M. (2014.). Life Satisfaction among Farmers in Paddy Granaries in Malaysia. *Asian Social Science*, 10(2), 229-235.

- Schyns, P. (2002.). Wealth of nations, individual income and life satisfaction in 42 countries: A multilevel approach. *Social Indicators Research*, 60(1), 5-40.
- Stutzer, A. i Frey B. S. (2004.). Reported Subjective Well-Being: A Challenge for Economic Theory and Economic Policy. *Schmollers Jahrbuch: Journal of Applied Social Science Studies / Zeitschrift für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften*, 124(2), 191-231.
- Tatalović Vorkapić, S. i Lončarić, D. (2013.). Posreduje li profesionalno sagorijevanje učinke osobina ličnosti na zadovoljstvo životom odgojitelja predškolske djece?. *Psihologijske teme*, 22(3), 431-455.

Life satisfaction of future preschool teachers: the influences of the social, economic and human capital of the family

Summary

The aim of this research was to establish whether and to what extent social, economic and human capital of the family can predict students' life satisfaction. The research included a representative sample of 400 students (398 females and 2 males of an average age of 24) studying at the Faculty of Teacher Education of the University of Zagreb. The students included in the research were future preschool teachers. For collecting the data, the questionnaire consisting of the Family Relationships Quality Scale (the first component of the social capital of the family) and Life Satisfaction Scale (Diener, Emmons, Larsen and Griffin, 1985) were used. Specially structured questions were used to assess the structure of the student's family (the second component of the social capital of the family) as well as the economic and human capital of the family. The results of the hierarchical regression analysis show that the relationship with parents (the aspect of the family social capital: the quality of family relationships), the total sum of the monthly income of the family and one's own earnings (the aspects of the family economic capital) significantly contribute to the explanation of life satisfaction. Human capital of the family does not directly contribute to the explanation of the variance of life satisfaction. However, human capital of the family moderates the relationship of one's own earnings and life satisfaction and it is important due to its mediating function. Predictor variables explain 11.6% of the total variance of the criterion variable (life satisfaction). Social capital of the family explains 7.3% of the variance of life satisfaction while economic capital of the family explains 3, 8% of the variance of life satisfaction.

Keywords: life satisfaction, social capital of the family, economic capital of the family, human capital of the family.